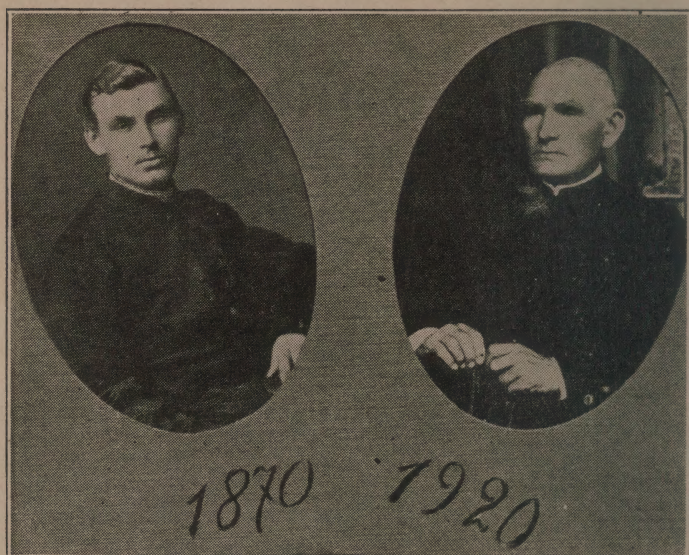
Apie kun. Adomą Grinevičių.

Apie kun. Adomą Grinevičių.

Iš „Žvaigždės" žurnalo perspaudinta Pranaičių Julės lėšomis.

PHILADELPHIA, PA.
„Žvaigždės" spauda 3654 Richmond St.
1926 m.

,,Kalvarijos Vikaras'' kun. Adomas Grinevičius — Jungtas.

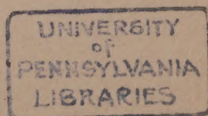
APIE KUN. ADOMA GRINEVICIU.*)

Adomas Grinevičius, turtingo — „šimtamargio" Kirkeliavo kaimo ūkininko sūnus, išėjęs kliasas Mariampolės gimnazijoje ir pabaigęs Seinų seminariją, laikė primicijas savo parapijos — Liudvinavo bažnyčioje 1870 metais. Iš Panemunės perkeltas į Udriją paskiau į Kalvariją vikaru, bene 1881 metais čia jis pasirodė tikru Sederevičiaus sekėju: mažai kalbąs, atsargus, ramus, nužemintas tik neapsakomai gudrus — jis kone pralenkė net Sederevičių kaipo draudžiamos lietuvių literatūros platintojų organizatorius. Docentas Tumas savo paskaitose apie aušrininką Žičkų mini, kad 1883 metais „Kalvarijos vikaras" (kun. Grinevičius) per tą mokytoją pasiuntęs Petropilės Dvasinės Akademijos auklėtiniams dvi skryni lietuviškų knygų iš Mariampolės. Kareivis, su kurio pagelba paduota tos knygos žygunei, buvo įskundęs policijai. Daryta tardymai, bet tikro „kaltininko" taip mokėta pasislėpti, jog netik niekas tuomet jo neįtarė, nepažvelgė, bet net 1923 metais ir kun. Tumas neatspėjo „Kalvarijos vikaro" vardo.

„Aušros", „Šviesos" paskui „Apžvalgos", „Varpo" ir „Tėvynės Sargo" laikais „Kalvarijos vikaras", kun. Adomas Grinevičius, buvo vienu sumaniausių lietuvių tautos paslaptos žygunės viršaičių, panaudodamas visą savo klebonų: džiakono Smalensko, o paskiaus savo bičiuolio iš seminarijos kun. Jono Žaliausko įtaką.

Nekartą džiakono arkliais vėžydami Kalvarijos ponus ištikimi kun. Žaliausko vežėjai išvežiodavo kun. Grinevičiaus sudarytus knygų pundus į tolimiausias viso apskričio vietas. Pagarsėjęs savo laiku knygnešis p. Mikolainis alias Noveskis „Varpo" 1920 metų N. 6-7 ir 8-9 rašė apie savo darbuotę 90-tais metais. „Kun. Adomas Grinius (skaityk Grinevičius) buvo lyg ašis", — rašo Mikolainis, „apie kurią sukosi lietuviškas ratas, — kur išskirstoma buvo visokia, be skirtumo literatura. Jo rūpesčiu buvo suorganizuota „Šviesos" skaitykla — knygynas Jurgežerių kaime, prie kurio spietėsi visi žymesni ūkininkai ir jaunuomenė, norėdama šviestis ir šviesti. Per jo rankas ėjo daugelis visokių knygų į Dzūkiją ir Seinų seminariją...., Pargabenus 1, 2 ir 3 „Varpo" numerius ir nugabenus į Kalvariją, kun. Grinius davatkų padedamas, išsiuntinėdavo, kur reikėdavo, siuntiniais iš Simno ir Alytaus paštu...."

*) Kun. Martynas Sederevičus ir jo padėjėjai.

Kun. Adomo Grinevičiaus – Jungto Atsiminimų Bruožai.*)

Pavasaris gražiausia ir linksmiausia metų dalis, anas daro į mane didį įspūdį. Po šaltos žiemos ir ilgų tamsių nakčių, kada ima saulutė anksčiau keltis ir vėliau gulti eiti — kada žemė nusivelka baltąją skrandą, puošiasi žaliaja jupele ir pražysta įvairiomis spalvomis gėlelės, daro kuopuikiausį kilimą, kada iš svetur daugybė paukščių parkeliauja ir ima alasuodami Dievą garbinti, tuomet ir žmogaus siela dangun kyla, jautiesi kad kitas pasaulis dar gražesnis, kitas nenykstantis pavasaris tavęs laukia. Jau dvidešimts metų kas pavasaris man jaukiau, linksmiau daros, kadangi 1904 m. gegužės 7 d. spauda po 40 metų belaisvės laisva tapo — atgauta. Tebuna už tai Dievas palaimintas — pagarbintas.

Siemet (1924) gegužės 7 d. sukako spaudos atgavimo 20 m. jubilejus. Man matėsi, kad Kaunas, laikinoji Lietuvos sostinė, tą linksmą, žymią valandą, mūsų pačių pasišventimu, ištverme ir aukomis iškovotą, viešai, iškilmingai apvaikščios, kad dar gyvi aušrininkai bei varpininkai mokės tą valandą įvertinti, susikvietę paūtaraus, primins senus laikus, kas, kaip ir kur nuo žiaurios rusų valdžios nukentėjo, kaip apdūmė žandarų akis, kaip savo drąsa ir gudrumu juos apgavo ir t.t. bendrai užsikandę nu-

*) Gerbiamas jubiliatas pasirašė Dzūko slapyvardžiu, bet redakcija savo par eiga laiko, kad šiame atsitikime negalima slėpti taip garbingo kareivio dėl Lietuvos nepriklausomybės tikrojo vardo.

sifotografavę, kad ainiams liktų atminimui praeities darbuotojų vaizdai. Laukte laukiau tos valandos, dargi norėdamas tą mintį visuomenėje iškelti išanksto buvau vienam laikraščiui raštu priminęs, deja, neįdėjo savo skiltyse mano patarimų, tik Byro pastabas atspaudino, kurių niekas neklausė, nieks nesvarstė, nieks nė žodžio viešai tuo reikalu netarė. nieks nesirengė. Sulaukus gegužės 7 d. laikraštija pasitenkino trumpu paminėjimu, išskyrus „Lietuvą". Jinai daug atsiminimų iš 40 m. spaudos uždraudimo laikotarpio prirašė su priedu, kur tilpo žymiausiųjų Lietuvos darbuotojų nuotraukos. Vilniaus belaisviai lietuviai ruošėsi viešai, iškilmingai Sekminėse 20 m. spaudos atgavimo jubilejų apvaikščioti, deja, amžinieji mūsų priešai lenkai, tik pasitenkino didžia maldininkų procesija į Kalvarijas (Vil pabėgėlis). Man rodos garbūs Amerikos lietuviai atmindami vargo, priespaudos, belaisvės metus šiemet visa tai viešumon iškels ir plačiajai visuomenei primins. Aš taip pat esmi pakviestas šį tą iš anųjų tamsos laikų parašyti. Dievui padedant bandysiu.

Uždraudus 1864 m. lietuviams spaudą, liaudis to smūgio neatjautė, kadangi užtektinai dar turėjo pasiskatymui ir maldoms knygų. Ilgainiui ir liaudis atjautė, prieš uždraudžiant spaustos knygos išsisėmė, maldaknygės bevartojant suplyšo, naujos negimė, tuomet ir liaudis rūpinos kaip ir kur gavus naujų skaitymėlių ir prieš valdžią burnojo. Vac. Biržiška iliustructam „Lietuvos" priede, pašvęstam spaudos atgavimo 20 m. sukaktuvėms rašydamas apie spaudos uždraudimo pirmasias dienas sako: „Visa tų laikų lietuvių inteligentija sutiko rusų raides ar prielankiai, ar bent svyravo (Valančius), neigiamai neatsiliepdama ir šiuo ar tuo budu dalyvaudama knygų-

spaudinime rusų raidėmis. Cia truputį, rasit ir labai gerb. rašytojas suklydo, ypač minint Valančių ir tuomi galima suprasti, visą kunigiją apkaltino, kad rusų valdžios įsakymus nereagavo. Tiesa, pasaulinė tų metų inteligentija išskyrus Daukantą ir Akelaitį, buvo sulenkėjusi arba surusėjusi, vel labai maža jos ir buvo. Pats Akelaitis lenkų sukilimo metu rašė į Varšavos laikraščius pasirašydamas „Chlop z Mariampolskiego". Vel užsieny gyvendamas lenkiškai parašė apie lietuvių pratėvius: „Rzut oka na starożytnosc ludu litewskiego" ir lietuvių gramatikos įžangą: „Wstęp do Gramatyki języka litewskiego" vien tik kelis straipsnelius lietuviškai „Aušrai" pateikė. Tų laikų Jurgis Gilius — suvalkietis, gimnazijos inspektorius Varšavoje net raštu pareiškė, kad rusų raidės atatinka lietuvių kalbai, ką Baranauskas taip pat raštu užginčyjo. Jei Valančius nestojo į viešą kovą su rusų valdžia už lietuvių spaudą lotynų raidėmis, kadangi nenorėjo apleisti savo avelių ir Sibiran važiuoti, tačiau slaptai daug veikė ir jo veiksmas labai buvo žymus. Daug pinigais šelpė kun. Sederevičių Sudargo kleboną ir dvasinio turinio knygoms davė savo aprobatą (leidimą) spaudinti. Vieną kartą Valančius grįždamas iš kelionės rado Seinų vyskupijos jauną kunigėlį Lentvarave belaukiantį traukinio ateinant, jam daug kalbėjo apie lietuvių kalbą, apie knygų platinimą, anas nuo pasikalbėjimo su vyskupu uolium lietuviu liko, galop ir pats Vac. Biržiška pripažįsta Valančiui, kad nelegales brošiuras leidęs.

Aš, uždraudus rusams lietuvių spaudą, apie reikalingumą liaudei knygelių pirmą kartą rimtai su savo draugu Jurgiu Miklaševičium Maskvos studentu 1871 m. Skriaudžiuose kalbėjausi, anas minėjo apie bičių knygelę.

Dar pirm to, Seinų seminarijos klierikai pasidalino raidėmis, kad atostogų metu sustatyti lietuvių kalba žodyną, iš to niekas neišėjo, per sunkus silpnoms jēgoms darbas. Žinau, kad vienas Seinų Seminarijos klierikas Adolfas Lapinskas buvo surinkęs kelias dešimtis lietuviškų dainų Liudvinavo ir Daukšių apielinkēs, jas gražiai surašē ir labai brangino, turbūt anos dingo.

Prieš uždraudžiant spaudą kun. Motiejus Brundza buvo išleidęs Suvalkuose „Elementorių'', kada anos tapo išpirktos, spauda uždrausta, tuomet kun. Lukošius Staugaitis su naujais priedais Tilžēje atspaudino vardu „Lamentorius'' (Liamentorius), ilgai ilgai Seinų vyskupijoj buvo vartojamas ligi pasirodimo kun. J. Laukaičio „Mažojo Katekizmo''.

Prieš užgimsiant „Aušrai'', Andrius Botyrius dar studentaudamas parsikvietē savo tēvynen į Trobiškus Liudvinavo valsč. garsujį Maskvos universiteto prof. lietuviams palankų Fortunatov, kurs surinko kelias dešimtis lietuviškųjų dainų ir jas atspaudino. Aukščiau paminējau, kad Seinų klierikai ēmē rūpintis lietuvių kalba ir literatūra, kadangi buvo nežvmiai pažadinti savo valdžios. Reikia atsiminti, kad po nelaimingojo lenkų sukylimo į Seinus atējo vyskupauti ir diecezįją valdyti grovas Lubienskis, anas nors lenkas tačiau lietuvius mēgo, Kurovskiui liepē vadintis Kuru, Skinkevičiui Skinkiu ir kitiems lenkiškasias uodegutes kirpo. Seminarijos mokslą praplētē, žymesnius kunigus profesoriauti pavadino, kaip antai: kun. Antaną Lesniauską kalbų ir Sv. Rašto žinovą, kun. Stasį Jamialkovskį lenką žymų literatą ir labai apsipažinusį su bažnytinēms apeigoms, kursai labai mēgo lietuvius, kas metai važiuodavo Aukštojon Panemunēn atostogų švęsti, čia rūpestingai mokēsi lietuviškai

ir didžiam reikale galėjo lietuviškai išpažinčių klausyti, Anas labai dejavo, kad lietuviams spauda užginta; savo knygyne turėjo ir duodavo klierikams skaityti lietuviškas knygeles: „Tomas Išmisločius" iš lenkų kalbos vertimas Rupeikos, „Svodbinė Rėda" ir „Lietuvių Liežiuvio Kalbos" Juškevičių, taip pat ir lenkų kalboje įvairaus turinio knygas duodavo skaityti, ypač Kondratavičiaus, Mickevičiaus, Kraševskio, Krasinskio ir kitų tvarinius.

Taigi Margeriai, Denboragai, Gražinos, Konradai Valenrodai darė nemažą įspūdį į jaunuolių sielas; tuomi pamylėjo savo kraštą, žmones, draug ir kalbą. Nieks nepajėgs užginčyti, kad tuometinė jaunoji kunigija apsišarvavusi seminarijoje mokslo žiniomis ir užsidegusi tėvynės meile, nėjo brolių artojų tarpan ir kur matė kokias spragas, jas taisė, lygino, kad sveikas kunas ir sveika siela lietuvio būtų, kad turėtų knygų pasiskaitymui ir maldai. Netiktai Leonavičiai (Leonai), Radušiai, Grinevičiai darbavosi, visi sakau vysk. Lubienskio ir prof. Jamialkovskio auklėtiniai švietė liaudį vieni daugiau, kiti mažiau, vieni viešai, kiti slapta, vieni mokindami šventų giesmių bažnyčioje lietuviškai giedoti, kiti rupestingai vaikus mokindami katekizmų prie pirmosios išpažinties ir ruošdami prie viešosios ir bendros Komunijos. Tuomet Dzūkija buvo sulenkėjusi šalis, tai kunigai maišais veždavo lietuviškas maldaknyges, kaip antai: Antanas Kudirka, Slabados vikaras, Vincas Jurgilas pirm vikaras, dabar Metelių klebonas, Matas Dobrila ir Simanas Račiunas Leipūnų (Leipalingio) kunigai; aniedu taip pastumėjo apšvieton Leipūnus, kad dabar atsižymėjo parapija visoje Dzūkijoje; dar paminėsiu Jurgį Masionį, kurs Liškiavoj įvedė lietuviškas giesmes bažnyčioje. Tuomet nebuvo Dzūkijoje nė vieno kunigo kursai būtų nešvietęs,

nelietuvinęs liaudies, negut senų seneliai prisilaikydami pasenėjusių tradicijų. — Buvo tai pirmieji prisiruošimo žingsniai prie „Aušros", „Apžvalgos", „Sviesos", „Varpo", bei „Tėvynės Sargo" ir kitų raštų — raštelių, keliančiųjų tautiškąjį susipratimą žmonių tarpe ir nejuntamas žengimas prie nepriklausomos Lietuvos. Atsiminkime tiktai Simaną Norkų, Bartninkų vikarą, vėliau Punsko kleboną, kursai su Oškabalių Jonu Basanavičium tuomet studentu labai didėj santarvėj gyveno, viens kitą pažino, viens kito tėvynės meilės jausmus atjautė, galop viens kitą, vaikščiodami ar viešėdamiesi ar Bartninkuos ar Oškabaliuos žadino prie rašymo. S. Norkaus pažadintas rašė trumpas eilutes ir „Margerį" vertė. J. Basanavičius strapsnius dėstė ir rengėsi prie būsimojo laikraščio, kas neužilgo ir įvyko 1883 m. kovo m.

Aš turiu omenyje Suvalkiją kur gimiau, augau, mokiausi, visą gyvenimą pašvenčiau kunigaudamas, kur jau laukiu mirties, nenuostabu, kad aš nenoriu su Suvalkija, su Seinais atsiskirti, visiems noriu priminti kaip ten (Seinuose) plėtojosi, augo tautiškasis susipratimas klierikų ir kas jo priešaky stovėjo.

Po mirties vyskupo Lubienskio teisingiau tariant jojo ištrėmimo ir nunuodimo, Seinuose kilo reakcija. Žymesnieji seminarijos profesoriai prasišalino, vietoj jų pavadinti tapo retrogradai lenkai, Pekarskiai — Romatauskiai ir skaisti Seinų šviesa ėmė temti. Tiesa, atsirasdavo jaunuolių tarpe vienos kitos pakilesnės sielos blykstelдavo, tačiau visų nepajiegdamos aukštumon pakelti — sugniuždavo. Taja šviesia žvaigždute buvo Petras Kriaučiūnas, anas kovojo su tamsybėmis, nepajiegdamas jų įveikti, pergalėti, priverstas buvo kiton vyskupijon keltis ir Petrogrado Akademijoj šviestis. „Aušros", „Svie-

sos", „Varpo" metu užsimezgė Seinuose lietuvių klierikų tarpe draugijėlė. Aš su jaja turėjau artimus santikius, jos priešaky stovėjo a. a. Antanas Staniukynas, Tomas Žilinskas, Endrius Dubinskas ir Juozas Laukaitis. Be paminėtųjų anuometinių kuopelės asmenų iš jos išėjo žymųs vyrai: kai antai Pranas Būčys, Lietuvos Universiteto rektorius, Justinas Staugaitis, Seinų vyskupijos kanauninkas, Seimo pirmininkas ir kiti, kurie Bažnyčios ir Lietuvos naudai darbuojasi pamokslais, paskaitomist raštais.

Suvalkijoje spaudos uždraudimo metu stojo su rusų valdžios nedorais įsakymais į griežtą kovą Martynas Sederevyčius, Sudargo klebonas, anas pasikvietė talkon visą jaunų kunigėlių eilę. Vieni rašė, kiti pinigus dėjo, treti knygas, knygeles visur platino. Galima sakyti M. Sederevičius rusų raidėmis spaustas knygas iš žmonių rankų ištrenkė, jų vieton lotynų raidėmis spaustus „Šaltinius" ir kitas knygeles įteikė, žodžiu Katalikų Bažnyčią statė ir ją raštais žmonių širdyse rėmė. Tai buvo Sudarge, iš kur M. S. patogu ir lengva susisiekti su Tilžės spaustuvininkais ir Žemaitiją lankyti, kur pašalpos razdavo.

Apie M. Sederevičių Universiteto docentas J. Tumas paskaitą laikė ir brošiūrą atspaudino. Man regis dar plačiau rengiasi, nupasakoti apie Sudargo kleboną Lietuvos apaštalą dr. J. Totoraitis tik dėja, surinkta medžiaga karo metu kur ten Rusijoj dingo*). Suvalkijos švietimo ir tautiškojo susipratimo sostine buvo ir dabar tebēra — Marijampolė. Marijampolės gimnazijoje buvo mokytojas žymus ir įtakingas vyras a. a. Petras Kriaučiūnas. Jis su savo draugais Staniškiu, Jasiulaičiu, Arminu diegė mokinių širdyse tautiškąjį susipratimą, kėlė apylinkės liaudį

*) Atspausta „Draugo" spaustuvėje Chicagoje.

išmiego ir žadinte žadino prie lietuviškųjų knygų ir laikraščių skaitymo, nekartą ir pats (P. K.) lietuviškus spaudinius žmonėms dalindavo. Cia vieta priminti nelemtos atminties Marijampolės gimnazijos inspėktorių Andrių Botyrių, nors anas buvo vedęs rusę ir pats stačiatikių tikybą priėmęs, tačiau žmonių ir mokinių tarpe skledię lietuvystę, lenkų nemėgo. P. Kr. mokiniai baigę universitetą ar įsišventinę kunigais, tapo lietuvystės platintojais. Jie palaikė „Aušrą", „Sviesą", „Apžvalgą", vėliau, susijungę Maskvos, Varšavos studentai ir Seinų seminarijos klierikai leido „Varpą". Visi žinome, kad „Aušros" įsteigėjai buvo Jonas Basanavičius ir Simanas Norkus ir kiti, žinome kad varpininkų pirmieji atsistojo Vincas Kudirka — Kapsas, jo paminėjimui Kauno lietuviai rengia didį žurnalą išleisti. Spaudinius reikėjo žmonių tarpe platinti, čia siena sargais apstatyta, anie saugojo, kad niekas, nei knyga, nei laikraštėlis lietuviškai Tilžėje spaustų Lietuvon nepakliūtų, prasikaltėlius bausta. Tačiau Dievas padėjo, šviesos platintojus leido. Man regis platintojai dažniausiai eidavo del pelno į Prūsus knygų, laikraščių parsinešti, jokios idėjos nesuprasdami, kadangi rusai pavaikydavo, tuomet gimdavo rusų neapykanta. Ir kad jiems atkeršinus nešdavo užgintus raštus — knygas, tokių gana daug pradžioje buvo, kurie savarankiškai, neorganizuotai elgėsi. Trys Suvalkijos vyrai organizuotai plačiu ruožu varė knygų kontrabandą. Butent Antanavičius, kursai pirma su M. Sederevičium kartu darbavosi, vėliau persiskyrė ir uoliai Dzūkijos dirvas sėjo, pasiekdamas Simną, Kriokalauki, Udriją, Slabadą. Kiti du jo draugu pasižymėjo daug plačiau, jiedu beveik visą Lietuvą pasiekė. Kauną — Vilnių raštais spaudiniais aprūpindamu, būtent Petras Mikolainis ir Juozas Kanceris.

Pirmasai P. Mikolainis kilimo iš Vištyčio dirbo tautos darbą „Sviesos" metu ir pirmiausias „Varpo" metais. Kada vargšą rusai sučiupo ir pasodino į Vištyčio šaltąją, tada jam besėdint atėjo šventa diena ir buvo iškilminga procesija. Tas pasiprašė, kad jį leistų į bažnyčią, mat prie procesijos tarnautojų priklausė. Saltosios užveizda leido jį į bažnyčią su sąlyga, kad po pamaldų grįžtų. Vėjo paukštis laisvę gavęs, kur tau begrįš į kalėjimą. Savo keliais išdūmė į Prūsus ir pasivadino Makalojum ir dar daug metų atlankydamas savo pažystamus prietelius plačiai veikė. Pagaliau, turėdamas M. Jankaus pasą vos neįkliuvo į rusų rankas Liudvinave, tik vietos viršaičiui Juozui Botyriui pakenkė ir daugiau nebelankė Suvalkijos; kurį laiką sėdėjo Tilžėje pasivadinęs Neveskiu; ten savo lėšomis leido knygutes, pagaliau emigravo į Ameriką kur ir dabar Lietuvos naudai veikia.

Antras Lietuvos tarnas Suvalkijoje (kaip mes buvome juos pratę vadinti) Juozas Kanceris kilęs nuo Kalvarijos, Pajaujiškių Paulionių giminaitis. Dingus P. Mikolainiui Dievo apveizda pašaukė jo vieton J. Kancerį. Abudu varė didelę lietuviškų knygų prekybą ir turėjo savo žinioje visą suorganizuotą štabą, begalę tarnų ir tarnaičių, visi vieno ir kito priklausė. Tilžėje ar Veyeris ar Mauderodė ar Senkė arba Bytėnuose Jankus, jiedviem nurodant kelią, siųsdavo knygų ryšulius, tarnai iš ten pasiimdavo ir platindavo po visą Lietuvą. Ramiausiai pereidavo siena Slavikų par., Sešupės pakrantėmis, karklais ir žilvičiais apžėlusiomis. Pagaliau ir gudrus Lietuvos tarnas J. Kanceris nepasislėpė nuo budrios rusų žandarų akies. Sugautą skaudžiai kankino, važinėjo iš kalėjimo kalėjiman, net vargšo protas ėmė klysti, buvo už Varšavos Tvarkuose, , tat jam pasisekė, vadinasi, palaikė pami-

šēliu — paleido. Ištrūkęs paukštis iš vanagų nagų, gavęs, laisvę iškeliavo į Tilžę ir toliau ligi spaudos atgavimo knygomis ir raštais Tėvynei tarnavo. J. Kanceris gyvas, Kalvarijoj gyvena. Kam rūpētų paskutiniai spaudos draudimo metai tas galētų asmeniškai su juo pasikalbēti ir daug ką naują iš jo sužinoti; Petras Mikolainis gi gyvendamas Amerikoje pats apipasakojo savo gyvenimo nuotikius 1920 m. „Varpo" NN. 6—7 ir 8—9.

Galop paminēsiu man žinomus veikējus, knygų platintojus turinčius sąrišį su viršui išvardintais Lietuvos tarnais arba savarankiškai veikiančius. Pakaunēj pasižymējo Eimaitis, Zapyškio gyventojas, Zitinevičiaus. steigiamojo seimo atstovo uošvis, jau miręs. Anas be savo apylinkēs siekē Kauną ir Aukštąją Panemunę, kur Zakristijonas Matas Tulas — tretininkas, priimdinējo knygų ryšulius ir toliau į Darsuniškį, Kruonį, Jezną siųsdavo. Dar Pakaunēj knygų platinimu užsiimdavo ir nekartą buvo Tilžę matęs Antanas Daunora; abudu gyvu. Jau miręs Vosylius Reventas apie Garlevą nešiojo knygas.

Kalvarijoje žymi ir garsi buvo Agota Zymantaitē, tretininkē, dar gyva. Jinai plačiai veikē aprūpindama knygomis visas Kalvarijos apylinkēs parapijas, ypač daug knygų imdavo Punsko žmones, Pacenta ir Kupstas.*) Pas ją (A. Z.) rusai daug kartų kratą darē, bet nieko nepešē- nerado, kadangi knygų ir laikraščių pas save nelaikydavo, kitur paslēpdavo, tik reikalui parsinešdavo. Jinai buvo žinoma jei nevisai Suvalkijai, tai bent Kalvarijos apylinkei; išsitarus „eik pas Agotą, rasi gausi", visi suprasdavo: ką reiškia ir į kur reikia kreiptis. Dar paminēsiu Kalvarijos apylinkēs užsipelnijusius vyrus — ūkininkus spaudos uždraudimo metu: Petras Landžius Akme-

*) Dirbęs kelis metus „Žvaigždēs" spaustuvēje, Shenandoah, Pa.

nynų k., Juozas Barkauskas Santakos k., a.a. Bernardas Klimas, tėvas Petro Klimo žymaus Lietuvos diplomato, dabar mūsų atstovo Romoje ir Motiejus Akelis. Pas juos Lietuvos tarnai ar Petras Mikolainis, ar Juozas Kanceris laikė knygų sandėlius, kur prireikė, toliau veždavo kad ir į Kauną. Pastarasis, vadinasi, Motiejus Akelis tapo ištremtas dviem metam į Rygą. Dėka caro Mikalojaus manifestui del jo vainikavimosi, bausmė sutrumpinta. Be je, Antanas Svedas Kalvarijos vargoninkas, daug daug lietuvybei yra užsitarnavęs.

Kaip aukščiau minėta, kad Dzūkiją knygomis aprūpindavo Antanavičius. A. a. Antanas Radušis, Udrijos vikaras įsteigė pas Juozą Nasiulevičių knygų sandėlį, kur žmonės pirkdavo ir dalindavosi visoj apylinkėj, net vieną kartą kun. Alfonsas Racevičius Birštono klebonas iš Udrijos pilną maišą knygų išsivežė. Pas Petrošką Slabados par., Ivantiškio k. prisilaikydavo lietuviškosios knygos knygelės. Simno klebono Valentino vežėjas Petras užsiimdinėjo uždrausta literatūra.

Išvardinau man žinomus asmenis, o kiek yra nežinomų ir niekaip negalima bus sužinoti, surasti ir jų vardus surašyti, kadangi tai slaptą, užgintą darbą veikė, nedrąsu buvo pasirodyti, kad nepakliuvus į rusų žabangas. Kaip kur daug nuveikė drąsios, dievuotos moterėlės, mergelės - tretininkės, jau daug jų yra mirusių, kaikurios dar gyvos, tokių pilna Lietuva buvo, kitaip, niekaip nebūtų atsilaikyta, kad ne visų pasišventimas, ištvermė, idėjai pasiaukavimas. Mums padėjo ir kitataučiai, kitatikiai — žydeliai. Žinau, kad Seinų siuvėjai žydeliai važiodami pasiūtus kunigam rūbus, draug važiojo ir lietuviškus raštus, kartais net nežinodami ką veža. Viena Kalvarijos žydė Gutkė važiojo rankraščius į Kibartus Eitkū-

nus, iš ten su vokiečių marke siųsdavo Tilžēn. Vieną kartą, girdi, turējusi didę baimę del rankraščių kada rusų žandarai darē Kybartuose kratą. Visi Lietuvai tarnavo, elgētos, galenterninkai knygas pardavinējo atlaiduose, pašto vežējai, net ir rusų policija. Mat kai buvo, Udrijos vals. viršaitis ištikimas žmogus, vežē iš Kalvarijos knygų maišą. Alytaus zemskis pasibaigus liosams, netu-rēdams kur dingti prašē viršaičio, kad jį parvežtų; viršaitis nesigailējo vietos, pasodino zemskį ant lietuviškų knygų ir ramiai namo važiavo.

Silpnesnēs sielos vyrai sužinoję, kad pavojus gręsia, norēdami apsivalyti, iškasdavo sodne, ar kur kitur duobę, ugnį sukurdavo, tartum kokį laužą uždegdavo ir užgintasias knygas, brošiuras, laikraščius degindavo, arba tiesiog krosnin kimšdavo, kad ugnies liepsna suvalytų, ar arklydēj po arklių kojų palaidus laikraščių lapus klodavo kad dirvoms trąša būtų. Taip padarē Kušliškių Bernardas Klimas, knygas gi į dēžę sandariai sudēstē, skarda apdengē ir sodne iškasęs duobę paslēpē. Ješkota nesurasta, kad ir po šiai dienai anoji dēžē su knygomis žemēje trūni.

Galų gale paminēsiu, kokios laikytasi taktikos platinant knygas. Visi knygų ir laikraščių platintojai ar tikri Lietuvos tarnai, ar tik tarnautojai - tarnukai, su maža žmonių dalele atvirai elgēsi. Kalbēdami su nepažįstamais ar mažai pažįstamais laikē burną užčiauptą, paklausti dējosi nieko nežiną, nesupranta. Kiti laisvi nuo šapų, kur jokio knygų sandēlio nelaikē, o tautiškai susipratę, visur ir visuomet lietuviais vadindavosi ir kitus žadindavo, ragindavo prie skaitymo. Paskutiniais laikais prieš spaudos leidimą, visa Suvalkija buvo pilna susipratusių kuopelių. Jei vienai gręsē paojus, tai ir kitos

apie tai žinojo. Gana paminėjus Mariampolės apylinkės „Sietyną". Reikėdavo išmėtyti, prie stulpų prilipdinti proklemacijas, ir staiga viena nakčia visa Suvalkija žino, visur pakelėse stulpai, medžiai nuo proklamacijų marguliuoja. Daug daug turėdavo zemskiai darbo kol nulupinėdavo. Niekaip nesugebėjo rusai suprasti to lietuvių gudrumo, veiklumo, kad ir žiauriausi, kaip Mariampolės žandarų viršininkas Vonseckis ir jo darbų padėjėjas prokuroras. Darydavo smulkias kratas, nieko įtariamo neradę keikė; nekartą kratant patys pamesdavo užgintąjį raštelį, paskui neva radę kaltindavo nekaltą žmogelį ir Kalvarijos kalėjiman kimšdavo, tačiau matė, kad nieko negelbsti, vis dar daugiau ir daugiau knygų iš užsienio ateina ir dar kokių gražių, turiningų. Cia rusai suprato, kad su lietuviais sunki kova, kad reikia jiems leisti spaudą, rasit tuo juos palankesnius būsią galima padaryti. Pagaliau Japonų karas pribrendusį spaudos klausymą 1904 m. gegužės 7 d. — išrišo — spauda leista! Garbė Dievui! B. Dzūkas.

KUN. A. GRINEVICIUS—JUNGTAS.

Kaip aš lietuviu virtau.

Amžiną atsilsį mano mamaitė nekartą pasakodavo, kad kadaise Kalvarijos apielinkėje buvo maras. Vaikščiodavo, girdi, palangėmis išdžiūvusį, liesa, net pajuodavusi žmogystė moteriškosios lyties, juodu užsupalu apsigaubusi, ir ties kurių namų grinčios langu juoda skara pamuosavo, staiga tųjų namų visi gyventojai mirę ir taip ūmai Kalvarijos apielinkėsvisus gyventojus juoda baidyklė iš šiojo pasviečio išvariusi, tik kažin kokiu stebūklu du gyvu liko, būtent: Cirailės Zapė ir Mockavo Jonas. Jiedu susipažino, susidoravo (susituokė) ir ilgai ilgai gyvendamu susilaukė daug vaikų, dukterų, anukų ir praanukų. Išmirus žmonėms į patuštėjusias vietas ėmė grūstis vilniečiai (turbūt ten maras nekliudė) kai anuomet sakydavo į Užgirinį Traką arba į Sudaviją. Ateivių tarpe rasdavosi bajorėlių. Viens bajorėlis (šlėkta) Jakimavičius atsivedė du sūnu. Vienas su tėvu liko miškuose, kur Raudenės upelis (Raudenyčia) į Kirsną įteka, kur dabar Jakimavičių Vincas gyvena; tėvas Vinco, Mikas Jakimavičius buvo baigęs Seinų domininkonų liceum (gimnaziją). Kitas ateivio Jakimavičiaus sunus sėdos palei Raudenio ežerą Pajaujiškėse, kur dabar Andriaus (Lašiniaus) sūnus Bronius Jakimavičius gyvena. Ateiviai Jakimavičiai ilgus metus savo tarpe ypač svetur Kalvarijos miestely visuomet su kitais lenkiškai kalbėdavo. Ir ma-

no mamaitė kilusi iš Pajaujiškių Jakimavičių labai mėgo lenkų kalbą. Pakeleivius mozūrus vaišindavo ir su jaisiais pratęsdavo pašnekėsį, kad tik ilgiau bajorų kalba pašnekučiavus. Visus savo vaikus ir mane išmokino lenkiškai poteriauti. Paūgėję nuo kitų išsimokindavo lietuvių kalba melstis, aš gi nuo ubagų (elgētų) išmokau lietuviškųjų poterių. Vyriausiasis mano brolis Silvestras, turbūt niekad nesimeldė, nė lietuviškai neskaitė, nors gimnaziją Mariampolej buvo lankęs ir lenkų gi kalba knygas mėgo skaityti. Tad a. a. mamaitė visus savo vaikus ir mane lenkų dvasia maitino.

Paminėjus motinos kilmę prider ir tėvo, vadinasi, Grinevičių bočius paminėti. Tuomet tai turbūt po maro, kada Jakimavičiai Kalvarijos apielinken atsikėlė ir Grinevičiai nuo Vilniaus ar Gardino*) atvyko ir apsigyveno kur dabar tėra dvaras Bukta, Liudvinavo vals. Ar ilgai ar trumpai Grinevičiai Buktoje gyveno, sunku sužinoti, gana kad aštuonioliktam amžiuje, koks ten Tyzenhauzas karaliaus iždininkas (podskarbi krolewski,) užsimanė dvarą statyti kur dabar Trobiškių Botyriai gyvena ir jau buvo mūro sienas pastatęs, ką ilgus metus griuvėsiai liudijo. Turbūt didžiam ponui Tyzenhauzui toji vieta netiko, labiau pamėgo vietą ant Šešupės kranto, kur Grynevičiai gyveno. Grinevičius iškėlė ir didį dvarą Buktos įrengė. Grinevičai gi pirko iš Jucevičių 220 žemės margų Kirkiliavą (klucz buchcianski). Grinevičių tėvas Juozas padalino pirktąją žemę trims savo vaikams po 77 margus. Juozo Grinevičiaus brolis Butkos apielinkėj rado vietą ir čia apsigyveno; tos Grinevičių šakos paeina liaudininkų šulas daktaras Kazys Grinius-Grinevičius.

*) Vienas Gardino gub. kaimas vadinosi Grinevičiai (Hrynewicze) H. Rzewuski „Pamiętniki Soplicy".

Visi Grinevičiai vadinos bajorais - šlėktomis, baudžiavos niekur nėjo, tiktai valdžiai donę, vadinasi, nedidelę mokestį mokėjo, (yra dokumentai - darodymai). Lenkų kalbą mėgo, rašė ir skaitė lenkiškai, lietuvių raštą vadino mužikų raštu, lenkams gi užuojautą rodydavo. Mano motina su pamėgimu kalbėdavo apie lenkų sukilimą 1830 metais, nekęsdavo rusų, rudine juos vadindavo. Taigi aš išauklėtas lenkų dvasioje ėjau moksla ir toje dvasioje po paskutinio lenkų sukilimo atsidūriau Seinų seminarijoje. Reikia žinoti, kad pasibaigus lenkų sukilimui, Seinų vyskupiją ėmė valdyti vyskupas grovas Kastas Lubienskis. Buvo mokslo vyras ir rūpinosi klierikų tarpe mokslą pakelti. Visos vyskupijos mokyčiausius kunigus pakvietė ir liepė seminarijoje profesoriauti. Būtent: Antaną Lesniauską kalbų žinovą, Joną Prūselaitį matematiką, Baltrų Žukauską (Vabalą) filozofą, Stasį Jamiolkauską, literatą ir rubrų žinovą. Matą Strimą-Strimavičių, Saliamoną Oliaka moralistą, prancuzą pedagogą Mezoner. Jieji trijucse seminarijos kursuose be teologijos, filozofijos, rašto švento, Bažnyčios istorijos dėstė lotynų, lenkų, prancuzų, graikų, kalbas, dargi v. Wanes vokietis norinčius vokiškai mokino, beto J. Prūselaitis matematiką gvildeno. Vyskupijos valdytojas gr. Lubienskis norėjo, kad seminarijoje mokslas prilygtų akademijos mokslui. Deja, nesisekė — per maža lėšų turėta ir kitos aplinkybės neleido, bet vis Seinų seminarijoje mokslas pirmyn pastumėta, vis gerų norų, naudingų sumanymų atgarsiai ilgai ilgai atsiliepdavo. Bet ne apie tai noriu kalbėti, tik pasiryžau parodyti kaip aš seminarijoje lietuviu virtau.

Tuometinėje Seinų seminarijoje lenkų dvasia viešpatavo, bet turėjo mažiau lenkų šovinizmo žymės. Visi lie-

tuviai profesoriai mėgo savo tautą. Žukauskas dainų žinovas ir mėgėjas, lenkas Jamiolkauskas visų klierikų mylimas, jau šiek-tiek buvo pramokęs lietuvių kalbos, kad būtinam reikale, kai pats sakėsi, galįs lietuvius išpažinties klausyti, dejavo, kad rusų valdžia uždraudusi lietuviams knygas spaudinti, dar turėjo savo knygyne šešias lietuviškąsias: Iš lenkų kalbos Rupeikos verstą „Išmisločių", Juškevičių „Svodbinę Rėdą", „Lietuvių kalbos Dalykai", ar kitaip pavadinta nepamenu, ir man regis Totoraičio „Pamokslai", liaudis vadindavo „paukštinės". Tasias knygutes prof. Jamiolkauskas duodavo klierikams pasiskaityti, beto kiti profesoriai duodavo lenkų kalboje knygas šventėms skaityti. Prof. Jamiolkauskas bemaž per visas metų šventes važiuodavo Varšavon ir iš ten parsiveždavo naujų knygų, jųjų tarpe Sirokomlės - Kondratavičiaus, Mickevičiaus, Igno Chodzkos ir kitų apie senovės lietuvių veikalus, padavimus rašytų ir duodavo klierikams kaipo naujieną pasiskaityti, mes jas brangindavome ir dideliausiu turtu laikydavome ir noriai skaitėme. Man labiausia tiko Kondratavičiaus: „Kęs chleba", „Dęborog", „Margier" ir kiti jo veikalai, Mickevičiaus: „Konrad Valenrod", „Grażina", „Pan Tadeusz", taippat mėgau I. Chodzko „Pamiętniki Kwestarza", dargi Korzeniowskio ir Kraszewskio apysakas skaityti. Tieji rašytojai darė nemaža įtakos į klierikus, kad vienais metais vyresnieji mano draugai užsidegę prieš išvažiuojant vasarą atostogoms suėję salėn po karštų kalbų pasiryžo vasaros metu lietuviškąjį žodyną paruošti, net raidėmis pasidalino, aš prie to darbo neprisidėjau manydamas, kad nieko neišeisią ir tikrai maža kas darbavosi, bet vis tautiškoji dvasia jau uolių seminarijos moksleivių tarpe kilo ir ilgesniam laikui pasiliko, kas išsišventinus įvykdinta. Pa-

galiau pats Jo Ekselencija vyskupas Lubienskis lietuvius mylējo, kelis žodžius lietuviškai tarti mokējo ir visuomet lankant bažnyčias lietuviškai aveles sveikindavo: „Tegul bus pagarbintas J. Kristus" — dar kaip kur ir šv. giesmę užgeidodavo: „Garbē ir Slovē"... Lietuviams to tiktai reikējo, prisirišdavo prie savo ganytojo ir ilgai ilgai jį minēdavo.

Man išsišventinus lietuviškoji mano siela jau buvo atbudusi. Dievo Apveizdos parēdimu likau dvasiškosios valdžios paskirtas Aukštojon Panemunēn, kur dabar gyvenimo dienas baigiu, trečiuoju kunigu, kadangi Panemunēs klebonas Rokus Bučeniauskas pasenējęs ligūstas, maža galējo bažnyčioje veikti, būtinai reikējo padējējo. Aš gi to reikiamojo padējējo vietą užēmiau ir 15 mēnesių jo pareigas pildžiau.

Atsimindamas savo prof. Jamiolkausko patarimus, kad reikią žmonių tarme jiems pamokslus sakyti kad geriau suprastų, ēmiau kietą „l" vartoti ir išsimokinau vietos tarmēs ir žmonių tarme pamokslus sakydavau. Knygelēs, ką man Paemunēj esant mano rankas pasiekē šios buvo: Vysk. Valančiaus „Prade ir Išsipletimas Rimo Kataliku Tikējimo", Ivinskio „Genavaitē", Daukanto „Fedro Pasakos". Ir ką tiktai sugriebdavau lietuvių kalboje spaudinta, viską skaitydavau ir negirdētus žodžius, išsireiškimus del atsiminimo pasižymēdavau. Tai tokiu būdu virtau lietuviu, pamylējau darbo žmones, kurie daug kentē nuo rusų, lenku; darbavausi ir darbuojuos jųjų labui. Kaip darbavausi ir dar darbuojuos, tegu kiti taria, aš apie save rašyti nepajēgiu, tik dar paminēsiu apie mano nuotikius draudžiamąją literatūrą platinant.

MANO NUOTIKIAI DRAUDZIAMAJA LITERATURA PLATINANT.

Prieš užgimsiant „Varpui" a. a. V. Kudirka (Kapsas) žinojo apie mano tautiškąją orientaciją, del to atsiuntė man iš Varšavos į Kalvariją didį „Varpo" prospekto pundą. Aš savo pažįstamiems mėgstantiems skaityti dalinau ir dar pašto ženklelį prilipdęs kitur vokose išsiuntinėjau. Kalvarijos miesto magistrate, nors man asmeniškai nepažįstamas, tarnavo lietuvis ir jam vieną „V." prospekto egz. įdėjęs į voką nusiunčiau dar keliatą žodžių nuo savęs pridėjau ir pasirašiau anuometiniu būdu „Viengentis". Mano tautietis gavęs „V." atsišaukimą, perskaitė ir užuot paslėpti, ant stalo kur rašė ir skaitė, paliko, tuomet ateina su reikalu į magistratą vyresnysis zemskis ir randa negeistiną dalyką ant stalo — „Varpo" prospektą. Radęs konfiskuoja,..... protokolą rašo ir neša viršininko raštinėn. Policijos referentas, katalikas sulenkėjęs lietuvis atsineša visą bylą, pas mane ir prašo kad aš prospektą į rusų kalbą išverščiau, bet taisyklingai nemokėdamas rusų kalbos, verčiau į lenkų kalbą, pati gi policija vertė į rusų kalbą. Tariamasis „V." prospektas rusų valdžios, nė paties caro nekliudė, tik tautiečius visus šaukte šaukė, kad atgimtų, kad Giedraičių, Daukantų. Valančių dvasia persiėmę lietuvių tautai dirbtų. Aš daug ką turėdamas nelegalės literatūros, trupučiuką pabūgau, ėmiau ją kitur kamšyti, net ir į bažnyčią buvau nunešęs, taip pat turėjau labai įdomią korespondenciją: Maskvos, Varšavos studentų ir Seinų klierikų laiškus, ką anie prieš užgemant „V" savo tarpe rašė išdėstydami savo pažiūras. Mat man buvo atsiuntęs tąją įdomią korespondenciją a. a. kun. Antanas Staniukynas. Aš tuos laiš-

kus kur į žydų sąkrovėlių plyšius sukimšau, kad perėjus pavojui pasiimti. Pavojus perėjo, nieko blogo nebuvo, bet jau korespondencijos, nors stropiai ieškojau, neradau. Dabar būtų labai labai įdomu ir nevieną anųjų metų dalykėlį nušviestų.

Man buvo pavesta, kad Seinų seminarijos klierikus aprūpinčiau. Tada užgimus „Varpui" visuomet važiuojantiem kapsams, zanavykams į Seinus, siuntinėlį įteikdavau pažymėdamas, kad atiduotų kam reikia. Vieną kartą suradęs progą reikalaujantį „Varpų" skaičių suvieluojęs ir lenkiškais laikraščiais aprišęs važiuojančiam Seinuosna pas klierikus įdaviau. Ilgainiui ateina pas mane iš Miklaušės dzūkas, susipratęs lietuvis ir rodo man pažįstamą popieros rišulį, — radau, girdi, netoli Mockavo ant kelio pamestą, numanau, kad tamstos, tai ir atnešiau; geram žmogui nuoširdžiai padėkojau ir dar atvirai pasikalbėjova apie Lietuvos reikalus, jis man dar ir rankraštį įdavė, kad „V." redakcijai nusiųsčiau. Aš trupučiuką buvau nusigandes, mat dar nebuvau gerai išsigudrinęs, buvau pažymėjęs kam Seinuose reikia įduoti. Mastau sau, tai Dievo Apveizda saugoja, kad neprietelingas žmogus nerado, anas daug būtų pridirbęs blogo klierikams, seminarijos valdžiai ir man.

Kalvarijoje gyveno ir dabar gyvena visų knygnešių motinėlė Agota Zigmantaitė. Pas ją visi lietuviškųjų knygų platintojai atsilankydavo, jinai juos vaišindavo, uždraustas prekes — knygas paslėpdavo, dargi pati platino. Dabar Lietuvos valdžia jai padovanojo pusę a. žemės ir pastogę davė. Pas ją visi užeidavo, užėjo kažinkoks Pusdešris ir jįjį priėmė, vaišino ir ko reikalavo — gavo.... jeigu neturėjo, pas mane siuntė. Taigi anas Pusdešris Mariampolės m. magistrato tarnautojas vieną kar-

tą raštu pareikalavo iš manęs nemaža „Varpų" skaičiaus. Surankiojęs reikalaujančius laikraščius ir knygutes, atsiradus progai, ir laiškelį su savo parašu parašęs, išsiunčiau. Tariamasis lietuvis Pusdešris nebuvo gudras, visą ką gavęs padėjo ant stalo ir kažin kur pats išsibastė. Policija suuodė, kad ten pas Pusdešrį kas dvokia, kad draudžiamųjų prekių yra. Atėjusi (policija) krėtė, visą ką draudžiamąjį rado, protokolą surašė, duryse antspaudą pridėjo ir nekantriai šaukė parvažiuojančio kaltininko. Buvo tai vasaros metu, kada studentėliai atostogas šventė, ir susirinko Mariampolej Lietuvos reikalu. Tariamieji studentai kai Petras Matulaitis, Kazys Grinius ir kiti apie tąją nelaimę sužinoję suko galvas, kaip be rakto į kambarį įėjus, kaip knygas ir laikraščius iš ten paėmus ir rusams pėdas sumaišius. Kas yra sumanus, turi gudrią galvą, randa būdą, randa tinkamus žmones, kurie reikalingą darbą atlieka. Taip pat studentėliai rado būdą, kaip į kambarį nelaužant antspaudos įeiti, viską kas pavojinga prašalinti, tik palikti nekalto turinio knygutes, taip ir padaryta. Rusai neradę laimikio, galvas kraipė, nesuprato kaip tai galėjo įvykti, tyrinėjo, kaltininkų neradę patį Pusdešrį nubaudė prašalinant iš magistrato tarnautojų. Vėliau studentai mano laiškelį rodė Mariampolės kunigams. Nuo to įvykio niekad jau, atlikdamas Lietuvos reikalus, savo pavarde nepasirašydavau.

Užgimus „Varpui" Varšavos studentai man nurodė kelių asmenų adresus, kur privalau laikraštį siųsti. Nurodintų adresų tarpe buvo ir daktaro Antano Zakarevičiaus adresas. Aš suvystęs vėliausius „V." numerius savo tautiečiui A. L. nurodintu adresu išsiunčiau. Tarnaitė Varšavoj parnešė iš pašto trupučiuką siuntinį praplyšu-

sį. Vargšas daktarėlis nusigando ir man lenkų kalba rašo: „Ar tu Dievo nebijai, mane nori prapuldyti, juk aš turiu žmoną, vaikus, liaukis toliau taip daręs". Ir jau daugiau, nors pažįstamam bailaus daktarėlio adresu „V." nesiunčiau varšaviečiams lietuviams.

Kalvarijoje laikydavau visą knygų sandėlį ant klebonijos aukšto, kur ir vienas kunigas gyveno. Man ilgesniam laikui išvažiavussvetur, klebonijoj didis trukšmas pasidarė. A. a. kun. Jonas Žaliauskas vietos klebonas, nors su rusais taikiai gyveno, juos begalo vaišindavo ir dar jiems be sugrąžinimo pinigus skolindavo, tačiau buvo labai bailus žmogus, radęs ant aukšto nemaža lietuviškųjų knygų bei visokių spaudinių, nusigando ir liepė kur kitur dėti, gera, kad nesudegino. Išvežta pas mano pažįstamus susipratusius lietuvius ūkininkus, pas Petrą Landžių į Akmenynus ir pas Bernardą Klimą į Kušliškes, tėvą Lietuvos diplomato. Man sugrįžus iš kelionės, visą ką, kas buvo išvežta į Akmenynus pas Petrą Landžių, parsivežiau ir patalpinau ant špitolės aukšto Antano Švedo žinioje, iš B. Klimo nėmiau, nes arti Kalvarijos gyveno, kas man reikėdavo, parsinešdavau. Man išsikėlus iš Kalvarijos Klimas del baimės viską žemėn patalpino, ir po šiai dienai pūva. Gaila, begalo gaila, ten buvo daug „Varpų" ir šiaip naudingų knygelių pasiskaityti. Be išvardintų ūkininkų Petro Landžiaus ir Bernardo Klimo dar savo žinioje turėjau Juozą Barkauską, taip pat ūkininką gyvenantį Juodelių kaime (dabar Santakoj gyvena) tėvą Juozo Barkausko prof. Gižų seminarijos. Anas mėgo daug skaityti ir mokėdavo agituoti žmonių tarpe ir su miesto Kalv. lenkomanais ginčytis, bet pas save neprilaikydavo uždraustų raštų. Anuomet man Kalvarijoj gyvenant teko lankytis Obelu-

piuos, Lankeliškių par. pas Eidukevičius, mat jų sūnus Antanas mano giminaitis įšventintas į kunigus kėlė primicijas. Po vakarienės liepiau savo vežėjui Juozui Barkauskui važiuoti į Lankeliškes nakvynėn pas kleboną. Ryto metą grįžtant namo užsukova į Gražiškes. Čia radom Petro Mikolainio Kalvarijai daug knygų bei laikraščių paskirtų. Visą ką gerą vežimo pasostėn sukimšta — paslėpta ir ramiai sau Kalvarijos linkui važiuojava šnekučiuodamu apie savo reikalus. Štai netikėtai prieš mudu atjoja pasienio sargas — abieščikas, bet mudu kaip prityrusiems vyrams tinka kalbą nepertraukiava, dar balsiau nė trupučiuką nenusigandę kalbava, sargas į mudu dirstelėjęs savo keliais nujojo. Mudu iš sargo akių išvykę, pakėlę rankas dėkavojova Dievui, kad saugojo nuo priešo.

Ketvirtasis susipratęs lietuvis ūkininkas buvo Turgalaukio, Liudvinavo par. Motiejus Akelis. Jis dideliausiam sąryšį gyveno su Petru Mikolainiu. Jiedu veždavo pilnais vežimais draudžiamąją literatūrą į Kauną. Man regis 1892 m. rusai padarę pas M. Akelį kratą, jį Kalvarijos kalėjiman pasodino ir Rygon ištrėmė.

Vieną kartą kada Vilkavišky gyveno lietuvių būrelis: d-ras Petras Matulaitis, veterinorius Bulota, mokytojas Palukaitis ir kiti, man įsakyta, kad „Varpų" rišulį nuvežčiau į Stebuliškes Petro M. tėvui, kadangi anas žadėjo Vilkaviškin važiuoti pas sūnų. Tuomet buvo gili žiema, keliai užpustyti kelio šonuose didi vėputiniai ir vis snigo ir snigo, vėjas sniegą nešė - pustė, tačiau liepta-reikia proga naudotis. Pasiėmęs kas man reikia Stebuliškėsna važiuoju, nuvežęs lauktuves atidaviau tėvui Juozui Matulaičiui. Namų geroji šeimininkė mane pavaišino ir jau brėkštant namo per sniegą klampoju. Žiūriu, kad

dar toli ligi plento, galiu sniege nuklimpti, arba dar ir mirtį gauti, liepiu mano vežėjui Smalininkų Jurgiui Žilinskui užsukti mano tėvynen Kirkiliavan. Brolio paprašiau, kad man duotų vaikiną kursai raitas rodytų kelią ligi plento. Mano jaunų dienų globėjas brolis Kastas (Kastantinas) liepė savo sūnui a. a. Juozui mudu išvesti į plentą. Daug būta sniego, kad vedėjo arklys kaip kur vos-nevos išlipo iš vėputinių, mano gi vežėjas paskui raitelį koja už kojos stūmėsi kol plentą pasiekėm. Plentu daug patogiau važiuoti, pakelėse medžiai, stulpai matyti. Tačiau džiaugėmės abudu su vežėju, kad Lietuvos piliečių priedermę atlikova.

Viena ankstyvą šventadienio rytą, vos buvau atsikėlęs, paklabenęs į duris įeina kambarin nepažįstamas jaunas vyras ir prašo manęs, kad jam duočiau kelis „Varpo" egz. Aš nustebau ir beveik nusigandęs norėjau duris parodyti ir neprašyto svečio atsikratyti. Maniau sau, kad gali būti rusų šnipas lietuviu apsimetęs. Galų gale po ilgų tyrinėjimų pasirodė, kad tai yra Varšavos studentas Bagdonas keliantis Maskvon mediciną toliau studijuoti, tuomet jo reikalą išpildžiau, suieškojęs reikiamą „Varpų" skaičių įdaviau (Dabar Kaune gyvena).

Kada 1891 metais Udrijon persikėliau klebonauti, ką tiktai pajėgiau su savimi iš Kalvarijos pasiėmiau. Udrijoje jau buvo a. a. kun. Antano Radušio knygų ir laikraščių slaptas sandėlis įsteigtas pas Juozą Nasiulevičių. Udrijon draudžiamąją literatūrą atveždavo Antanavičius iš Zanavykijos, vėliau Juozas Kanceris. Tokiu būdu man nebereikėjo knygomis ir laikraščiais rūpintis, norintieji pas Nasiulevičių gaudavo.

Udrijoje nemaža metų gyveno mokytojas Antanas Užupis rusų caro garbintojas; jis man pačiam pasisekė,

kad caras, tai mūsų tėvas, mes jį kalti esame gerbti, tuo pačiu ir visus caro ir jo ministerių įsakymus pildyti, ir lietuviškųjų spaudinių neplatinti. Vieną kartą kažin kur vaikutis-mokinys gavęs lietuviškąjį Elementorių su kitais rankvedžiais atsinešė mokyklon. Nelabasis mokytojas Užupis patėmijo, vaiką barė, klausinėjo kur gavęs ir atėmęs elementorių, protokolą surašė ir savo direktoriui į Suvalkus nusiuntė. Netrukus atpykšta policija žandarai, klausinėja — tyrinėja, kas davė, iš ko pirko negeistiną elementorių, bet kalto nesuradę pasakė, kvailas mokytojas (mašelnik). Taigi turint po šonu tokį pavojingą žmogų kaip liaudies mokytojas, nieku būdu negailma buvo veikti ir platinti lietuviškąsias knygas bei laikraščius žmonių tarpe, tačiau be manęs platindavosi...

Pagaliau iš Kalvarijos — Liudvinavo ateidavo neramios žinios, tai ten kratė, suėmė, Kalvarijos kalėjiman uždarė, dažnai ir mano vardą minėdavo, tuomet aš visas dėžes pilnas lietuviškų knygų, knygelių, brošurėlių bei laikraščių, atsišaukimų paslėpiau pas Antaną Žydanavičių Udrijoje. Man regis 1893 m. vasaros metu įvyko didi rusų kariuomenės mankštimai. Nemažas raitelių būrys pas A. Žydanavičių apsinakvojo, kareiviai arklius bešerdami rado paslėptas dėžes, jas atplėšė, pažiūrėję, kad, popieroms prikimštos — paliko. Seimininkas patėmijęs, kad paslaptingos dėžės atplėštos ir spaudiniai matyti, išsigando ir vėl atgal man jas atgabeno. Aš po truputį tuštinau, bet kur taip veikiai viską ištuštinsi, daug dar vis yra ir gana, purvan mesti nesinorėtų. Nelaimė davė, kad Motiejų Akelį areštavo ir Kalvarijos Kalėjime pasodino, paskui Rygon ištrėmė. Pas Juozą Matulaitį Stebuliškėse krata padaryta, daug ką rasta, tų namų klierikui Vaclavui namie nėsant, ant jo visa bėda suversta. Varg-

šas (Vaclavas) priverstas tapo bėgti Amerikon, ten išsišventino ir kunigauja. Man apie tuos nelaimingus įvykius nuolat Udrijoje pranešinėta laiškais ir tyčia siųstais žmonėmis. Aš mylintis ramybę ėmiau galvoti, kad tai nejuokai, gali nevidonai susekti, atbėgę kratą daryti rastų — dingęs žmogus. Tai sugalvojau, kad reikia pavojingus daiktus, nors labai mylimus, prašalinti. Taigi su vargoninku Kamaičių sode gana gilią duobę iškasėm ir viską jon sukimšom, tartum senovės laužą — aukurą uždegėm. Mudu nė žodelio netarus liudni ugnį maišėm, o širdys verkė... kad del rusų nevidonų tiek daug Lietuvos vaikų triūso ugnelė suvalė. Tačiau uždegta tautos ugnelė negeso, vis labiau plėtėsi, plėtėsi kol atsitikus progai visų Lietuvos vaikų širdis tautos meilės ugnelė uždegė...

Kun. A. Grinevičius.

Birštonas 20 liepos d. 1925 m.

P. S. Geriausis mūsų tėvas- Dievas myli Lietuvą ir josios žmones. Saugojo anais spaudos uždraudimo metais jos platintojus nuo rusų žabangų, tik maža dalelė platintojų nukentėjo. Galop Visagalis liepia lietuviams išeiviams, Amerikoj gyvenantiems eiti pagalbon savo tautiečiams Tėvynej likusiems. Teatpildo geriausis Tėvas Sveikiems už gausias aukas iš aukšto dangaus!

Kun. A. Gr.

Leidėjai savo pareiga laiko prie kun. Gr. žodžių cituoti iš „20 m. Spaudą laimėjus" knygų vieno seiniškių auklėtinių žodžius: „Seinų seminarijoje 1889 metais visi lietuviai klierikai be skirtumo buvo nariais slaptos patriotinės draugijos, kuri su maskviečiais ir varšaviečiais studentais leido „Varpą" ir „Ukininką". Kiekvienas moki-

nių, draugijos narys, turėjo parašyti straipsnį lietuviškai, kuris pirmiausiai buvo skaitomas susirinkime, vėliaus turėjo patekti spaudon. Tais 1889 m. ir vėliaus 90 bei 91 metais, be kun. Grinevičiaus, paminėtųjų uoliausiais ir darbščiausiais seiniškių klierikų draugijos nariais buvo: V. Dargis, slibiniškis, dabar marjonas, Pr. Būčys, dabar profesorius, Kudirkevičia, (tėvas Kazimieras Kap.), A. Jusaitis, Mikas Ilgūnas, Galeckas, M. Gustaitis, Kaz. Urbanavičius, — Kmitas, dabar Bostone klebonas, S. Cepanionis ir k. Klierikai turėjo net savo rašytąjį laikraštį, kurio pirmuoju redaktorium man teko būti, o paskui, man prisiėjus „bėgti į Ameriką" aną vedė Pr. Būčys. Be leidžiamų Prūsuose laikraščių gaudavome ir „Vienybę Lietuvninkų" bei „Saulę" iš Amerikos. Po audrų iškilusių Seinuose 1891 m. pabaigoje,*) kada man kaipo kalčiausiam už „priešvalstybinę" akciją seminarijoje teko bėgti į užrubežį ir per kun. Burbos pakvietimą užimti redaktoriaus vietą prie „Vienybės Lietuvninkų", seiniškių dalis pabūgo, bet didžiuma, energingo Pr. Būčio paraginami, dirbo toliaus savo lietuviškąjį darbą ir rašytąjį laikraštį leido kaipo leidę, tik, žinoma, daug atsargiau. Man rūpėjo sunaudoti seiniškių literatiniai darbai „Vienybėje". Dėl to kelis kart prašiau Būčio, kad padarę extra nuorašą ir man atsiųstų. Paklausęs manęs Būčys parūpino diktoką pluoštą rašytojo laikraštėlio „Visko po Biskį" ir per savo brolį, gyvenantį netoli Prūsų sienos Slavikų parapijoje, mėgino pasiųsti Amerikon. Brolis parsivežęs namon rankraščių pundą ir gerai suprasdamas, kad rusų paštui negali patikėti to sudėtinio seiniškių klierikų darbo, slaptai pergabenęs rankraščius per sieną padavė savo žinomam prū-

*) Žiūr. 1892 m. „Varpo" NN. 2, 4 ir 5, „Tėvyniški Varpai".

seliui, kad ans pasiųstų Amerikon. Sis bet pamatęs, kad čia daug raštų, netik neišpildė prašymo, bet pareikalavo iš Būčio kelių šimtų rublių, o ne, tai išduosiąs raštus rusų žandarams. Daug išgąsčio seiniškiai patriotai turėjo, kolei nesužinojo, kad Būčio broliui už pusantro šimto rublių pasisekė atgauti nuo nedoro prūselio rankraščiai ir sunaikinti. Seiniškiai klierikai darbavosi ankštame kontakte su savo buvusiais Mariampolės gimnazijos draugais maskviečiais ir Varšavos studentais per tarpininkystę kun. A. Grinevičiaus, Dr. Kauko ir Dr. Petro Matulaičio — Pauliaus. Kun. A. M.

KLIERIKO P. BUCIO LAISKAS KUN. A. BURBAI.

L. I. Ch.!

Garbės verčiausiasis kunigėli!

Esant mą pirm kelių dienų Giedraičiuose garbingas kunigas Gimžauskas įdavė savo veido atspudį, idant Jums prisiųsti. Jis pats per žigunę nenor siųsti, nes iš visų pusių priešai jį laiko apsiautę. Rasi girdėjote kokia nelaimė jį sutiko. Aš, jog gyvenu pas patį Prūsų rubežių apsiėmiau jo norą išpildyti ir laikau sav už didžiausią laimę išreikšti jo vardu širdingus linkėjimus, o nuo saves išreikšti ir didžiausią guodonę.

Jųsų nevertas sūnus Viešpatyje

Pr. Būčys, Seinų sem, kl.

Silgaliai
18 2 93.
VI

